

RIJK AAN

ONTWERP

KRACHT

DIGITALE EXPOSITIE / 7 X BELEID

RIJK AAN ONTWERPKRACHT

ZEVEN X BELEID

RIJK AAN ONTWERPKRACHT toont de ontwikkeling van het rijksbeleid voor architectuur en ruimtelijk ontwerp in de periode vanaf 1991.

Zeven beleidsdocumenten

De nota *Ruimte voor Architectuur* betekent in 1991 de start van het nationale architectuurbeleid dat de Nederlandse architectuur nationaal en internationaal op de kaart heeft gezet.

Deze eerste architectuurnota heeft als doel "het scheppen van gunstige voorwaarden voor de totstandkoming van architectonische kwaliteit" en is een product van de samenwerking tussen de ministeries van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). De beide ministeries bundelen de krachten en middelen. Bouwen wordt niet meer alleen gezien als cruciaal voor economie, het besef dat de manier van bouwen bepalend is voor de kwaliteit van de leefomgeving dringt door in Den Haag. Bouwen wordt gezien als een culturele daad. Na de nota *Ruimte voor Architectuur* brengt de rijksoverheid vanaf 1996 iedere vier jaar een nieuw beleidsdocument over architectuur en ruimtelijk ontwerp naar buiten.

Eind 2016 verschijnt de *Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp 2017-2020 - Samen werken aan ontwerpkracht*. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) richten zich in deze agenda op de inzet van het ruimtelijk ontwerp bij

de aanpak van urgente maatschappelijke opgaven. Deze aanpak past in de lijn van het cultuurbeleid van het ministerie van OCW dat staat voor bevordering van artistieke kwaliteit, talentontwikkeling, experiment, vernieuwing en internationalisering. Bij het ministerie van IenM is de inzet, zoals sinds 1991, gekoppeld aan het beleid en de verantwoordelijkheid voor de fysieke leefomgeving.

In totaal gaat het om zeven beleidsdocumenten.

> 1991-1996 Ruimte voor Architectuur
Architectuur als culturele daad

> 1997-2000 De Architectuur van de Ruimte
Van gebouw naar ruimte

> 2001-2004 Ontwerpen aan Nederland
Practice what you preach

> 2005-2008 Actieprogramma Ruimte en Cultuur - Architectuur- en Belvederebeleid
Behoud door ontwikkeling

> 2009-2012 Een cultuur van ontwerpen - Visie architectuur en ruimtelijk beleid
Het ontwerp voorop

> 2013-2016 Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp - Werken aan ontwerpkracht
Ruimtelijk ontwerpen

> 2017-2020 Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp - Samen werken aan ontwerpkracht
Ontwerpkracht

NOTA 1.

RUIMTE VOOR ARCHITECTUUR

1991-1996

ARCHITECTUUR ALS CULTURELE DAAD

1991-1996 Ruimte voor Architectuur

Architectuur als culturele daad

De architectuurnota *Ruimte voor Architectuur* stamt uit 1991. Deze integrale visie van de rijksoverheid op de betekenis van de architectuur - het eerste nationale architectuurbeleid ter wereld - is ontstaan vanuit het idee dat de gebouwde omgeving voortdurend inspanning vraagt. Architectuur wordt beschouwd als een "culturele daad". De eerste nota is het product van een nauwe samenwerking tussen het cultuur- en het bouwministerie; tussen de ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM).

Het hoofddoel is het scheppen van gunstige voorwaarden voor de totstandkoming van architectonische kwaliteit. Om dit begrip te duiden is gebruik gemaakt van de notitie over architectonische kwaliteit van Rijksbouwmeester Tjeerd Dijkstra (1985) en het kwaliteitsbegrip uit de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening (1988). Gebruiks- en toekomstwaarde worden verbonden met de

culturele waarde. Architectonische kwaliteit = de culturele waarde, de gebruikswaarde en de toekomstwaarde; begrippen die teruggaan tot de drie pijlers van de architectuur van Vitruvius: utilitas, venustas, firmitas (functionaliteit, schoonheid en duurzaamheid).

De ontwikkeling van de fysieke leefomgeving wordt niet meer uitsluitend gebaseerd op economische afwegingen. Architectuur wordt een samenwerkingsproces tussen opdrachtgevers, ontwerpers en gebruikers. De nota onderscheidt een directe opdrachtgeversrol van het Rijk (de overheid wil het goede voorbeeld geven) en een stimulerende rol, waarbij de rijksoverheid niet direct bij het bouwproces is betrokken. De Rijksbouwmeester krijgt een centrale rol. *Ruimte voor Architectuur* legt de basis voor het rijksarchitectuurbeleid; bestaande uit de oprichting van verscheidende architectuurinstellingen en het brengen van meer samenhang in het rijksbeleid.

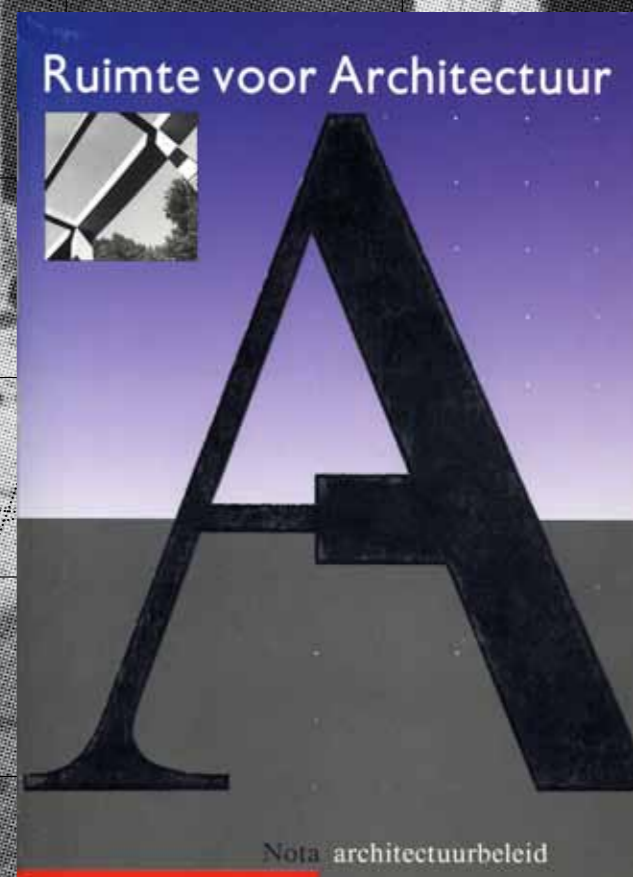
ARCHITECTUUR

ALS CULTURELE DAAD

RUIMTE VOOR ARCHITECTUUR

De architectuurnota *Ruimte voor Architectuur* stamt uit 1991. Deze integrale visie van de rijksoverheid op de betekenis van de architectuur - het eerste nationale architectuurbeleid ter wereld - is ontstaan vanuit het idee dat de gebouwde omgeving voortdurend inspanning vraagt. Architectuur wordt beschouwd als een "culturele daad". De eerste nota is het product van een nauwe samenwerking tussen het cultuur- en het bouwministerie; tussen de ministers van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) en van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM). Het hoofddoel is het scheppen van gunstige voorwaarden voor de totstandkoming van architectonische kwaliteit. Om dit begrip te duiden is gebruik gemaakt van de notitie over architectonische kwaliteit van Rijksbouwmeester Tjeerd Dijkstra (1985) en het kwaliteitsbegrip uit de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening (1988). Gebruiks- en toekomstwaarde worden verbonden met de culturele waarde. Architectonische kwaliteit = de culturele waarde, de gebruikswaarde en de toekomstwaarde; begrippen die teruggaan tot de drie pijlers van de architectuur van Vitruvius: utilitas, venustas, firmitas (functionaliteit, schoonheid en duurzaamheid). De ontwikkeling van de fysieke leefomgeving wordt niet meer uitsluitend gebaseerd

op economische afwegingen. Architectuur wordt een samenwerkingsproces tussen opdrachtgevers, ontwerpers en gebruikers. De nota onderscheidt een directe opdrachtgeversrol van het Rijk (de overheid wil het goede voorbeeld geven) en een stimulerende rol, waarbij de rijksoverheid niet direct bij het bouwproces is betrokken. De Rijksbouwmeester krijgt een centrale rol. *Ruimte voor Architectuur* legt de basis voor het rijksarchitectuurbeleid; bestaande uit de oprichting van verscheidende architectuurinstellingen en het brengen van meer samenhang in het rijksbeleid.

1991-1996

NOTA 2.

DE ARCHITECTUUR VAN DE RUIMTE

1997-2000

VAN GEBOUW NAAR RUIMTE

1997-2000 De Architectuur van de Ruimte

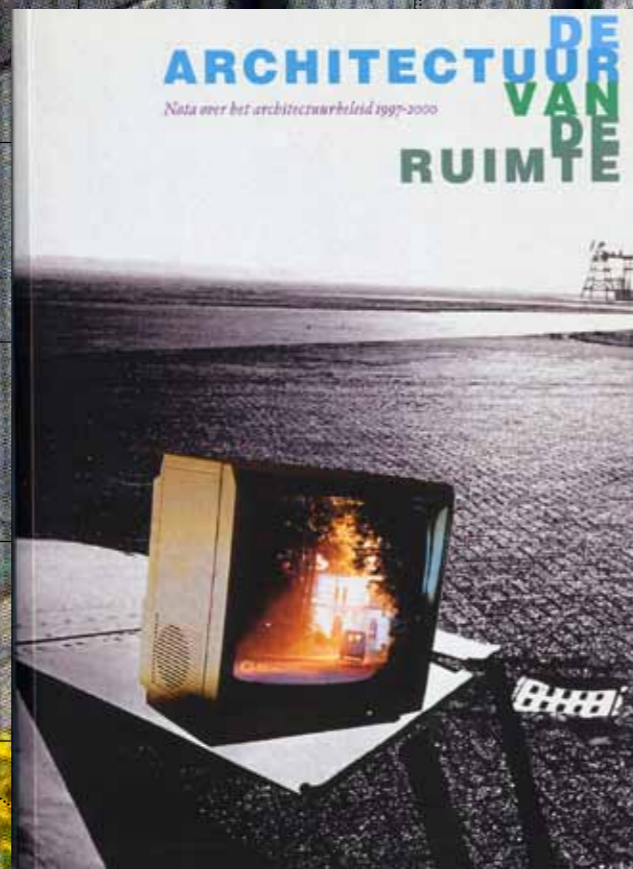
Van gebouw naar ruimte

Het architectuurbeleid wordt verbreed van het niveau van het gebouw naar de hogere schaalniveaus: stedenbouw, landschapsarchitectuur en infrastructuur. De nota wil een bijdrage leveren aan de culturele ambities uit de samenleving; vanuit het idee dat gebouwen, steden, landschappen en infrastructuur deze weerspiegelen. Het doel: de samenwerking tussen de bouwende ministeries verder versterken en het stimuleringsbeleid verbreden. Belangrijke pijler: motiveren marktpartijen om te investeren in architectonische kwaliteit. Nieuwe accenten: meer aandacht jong talent en Europees aanbesteden. De ministers van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV) en van Verkeer en Waterstaat (VenW) sluiten aan.

VAN GEBOUW NAAR RUIMTE

DE ARCHITECTUUR VAN DE RUIMTE

Het architectuurbeleid wordt verbreed van het niveau van het gebouw naar de hogere schaalniveaus: stedenbouw, landschapsarchitectuur en infrastructuur. De nota wil een bijdrage leveren aan de culturele ambities uit de samenleving; vanuit het idee dat gebouwen, steden, landschappen en infrastructuur deze weerspiegelen. Het doel: de samenwerking tussen de bouwende ministeries verder versterken en het stimuleringsbeleid verbreden. Belangrijke pijler: motiveren marktpartijen om te investeren in architectonische kwaliteit. Nieuwe accenten: meer aandacht jong talent en Europees aanbesteden. De ministers van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV) en van Verkeer en Waterstaat (VenW) sluiten aan.

1997-2000

NOTA 3.

ONTWERPEN AAN NEDERLAND

2001-2004

PRACTICE WHAT YOU PREACH

2001-2004 Ontwerpen aan Nederland

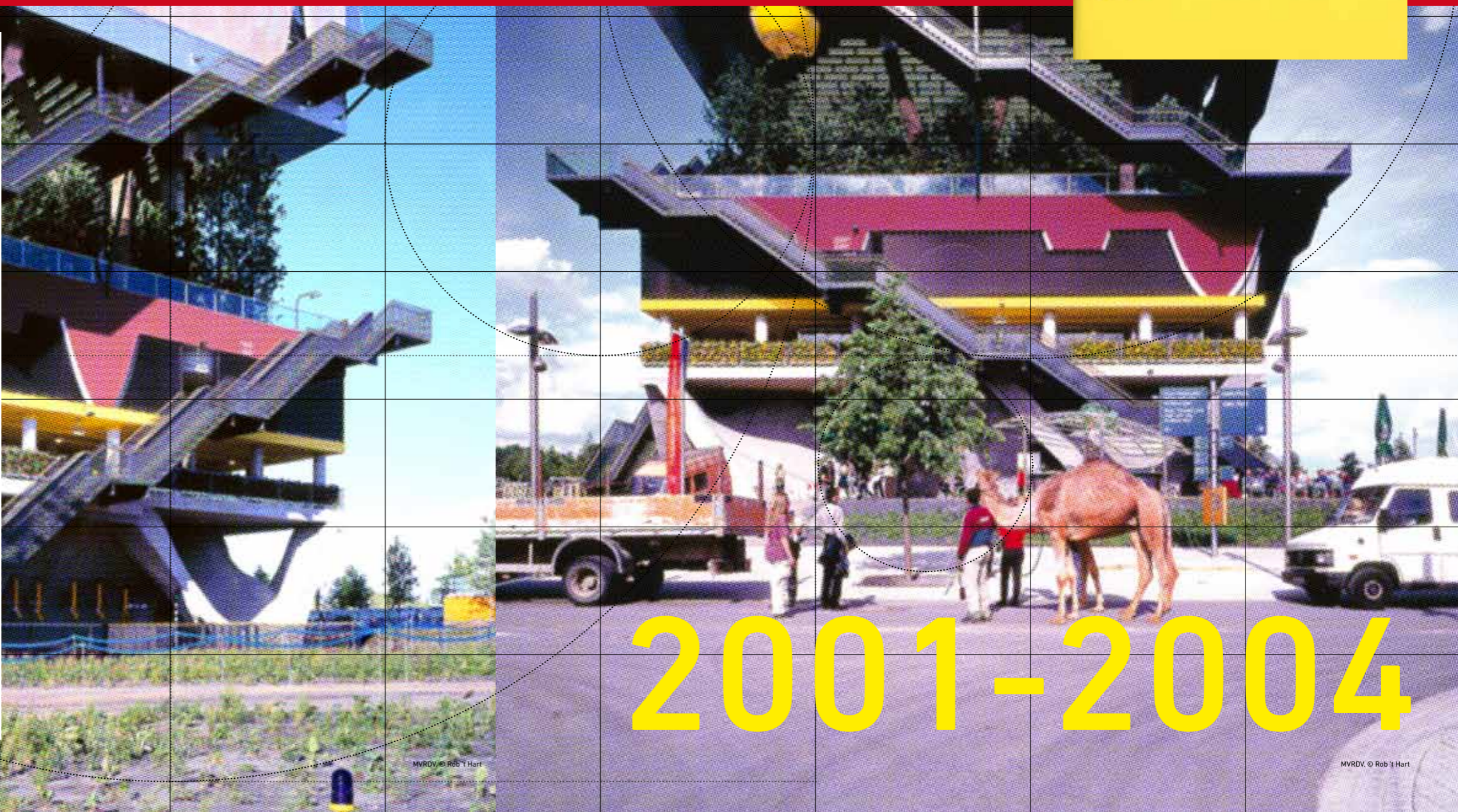
Practice what you preach

Het architectuurbeleid voor de periode 2001-2004 wil een bijdrage leveren aan het aanzien van Nederland door meer ruimte te creëren voor de cruciale inbreng van de ontwerpende disciplines. Omdat beleid vaak blijft steken in mooie doelstellingen adopteren vier ministers (OCW, VROM, LNV en VenW) in deze tijd van hoog conjunctuur, negen Grote Projecten. Deze negen daadwerkelijke ontwerpogaven zijn: de Deltametropool, de Zuiderzeelijn, de reconstructie zandgebieden, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de A12, het Rijksmuseum, de nieuwbouw van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de openbare ruimte en het particulier opdrachtgeverschap. De nota heeft twee doelen: het vroegtijdig inschakelen van ontwerpers (beter benutten integrerende en creatieve kracht) en 'architectuur is een zaak voor iedereen' (om een bredere, maatschappelijke inbedding te krijgen). Daarnaast is er aandacht voor de veranderende rol van gemeenten in het welstandsbeleid. De minister van Economische Zaken (EZ) sluit na bespreking van de nota in de Tweede Kamer aan en adopteert een tiende Groot Project: bedrijventerreinen. De ministers krijgen - met ondersteuning van de Rijksbouwmeester - de directe verantwoordelijkheid voor de realisatie van de Grote Projecten, die wel vergeleken worden met de Franse Grand Projects.

PRACTICE WHAT YOU PREACH

ONTWERPEN AAN NEDERLAND

Het architectuurbeleid voor de periode 2001-2004 wil een bijdrage leveren aan het aanzien van Nederland door meer ruimte te creëren voor de cruciale inbreng van de ontwerpende disciplines. Omdat beleid vaak blijft steken in mooie doelstellingen adopteren vier ministers (OCW, VROM, LNV en VenW) in deze tijd van hoog conjunctuur, negen Grote Projecten. Deze negen daadwerkelijke ontwerpogaven zijn: de Deltametropool, de Zuiderzeelijn, de reconstructie zandgebieden, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, de A12, het Rijksmuseum, de nieuwbouw van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de openbare ruimte en het particulier opdrachtgeverschap. De nota heeft twee doelen: het vroegtijdig inschakelen van ontwerpers (beter benutten integrerende en creatieve kracht) en 'architectuur is een zaak voor iedereen' (om een bredere, maatschappelijk inbedding te krijgen). Daarnaast is er aandacht voor de veranderende rol van gemeenten in het welstandsbeleid. De minister van Economische Zaken (EZ) sluit na bespreking van de nota in de Tweede Kamer aan en adopteert een tiende Groot Project: bedrijventerreinen. De ministers krijgen - met ondersteuning van de Rijksbouwmeester - de directe verantwoordelijkheid voor de realisatie van de Grote Projecten, die wel vergeleken werden met de Franse *Grand Projects*.

2001-2004

NOTA 4.

ACTIEPROGRAMMA RUIMTE EN CULTUUR ARCHITECTUUR- EN BELVEDEREBELEID

2005-2008

BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

2005-2008 Actieprogramma Ruimte en Cultuur - Architectuur- en Belvederebeleid

Behoud door ontwikkeling

De nota wordt een actieprogramma, de focus wordt verbreed met erfgoed en de Grote Projecten worden vervangen door voorbeeldprojecten, waaronder een aantal Grote Projecten worden geschaard. Het Rijksmuseum, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het routeontwerp en bedrijventerreinen krijgen de status voorbeeldproject. Andere voorbeeldprojecten zijn de ambassadegebouwen, de defensie terreinen die worden afgestoten, de Afsluitdijk, de Limes, het Groene Hart, de naoorlogse stad, de wateropgave en het Werelderfgoed.

De Rijksbouwmeester wordt vanaf 2005 bijgestaan door het College van Rijksadviseurs, functionerend als een onafhankelijk adviescollege voor nationale opgaven en rijksprojecten.

Ontwerpend onderzoek, onder meer naar de functie en vormgeving van schoolgebouwen, wordt belangrijk.

Het actieprogramma krijgt brede politieke steun. Zeven ministers ondertekenen de nota. Naast OCW, VROM, LNV en VenW: EZ, Defensie en Buitenlandse Zaken.

BEHOUD DOOR ONTWIKKELING

ACTIEPROGRAMMA RUIMTE EN CULTUUR - ARCHITECTUUR- EN BELVEDEREBELEID

De nota wordt een actieprogramma, de focus wordt verbreed naar erfgoed en de Grote Projecten worden vervangen door voorbeeldprojecten, waaronder een aantal Grote Projecten worden geschaard. Het Rijksmuseum, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, het routeontwerp en bedrijventerreinen krijgen de status voorbeeldproject. Andere voorbeeldprojecten zijn de ambassadegebouwen, de defensie terreinen die worden afgestoten, de Afsluitdijk, de Limes, het Groene Hart, de naoorlogse stad, de wateropgave en het Werelderfgoed. De Rijksbouwmeester wordt vanaf 2005 bijgestaan door het College van Rijksadviseurs, functionerend als een onafhankelijk adviescollege voor nationale opgaven en rijksprojecten. Ontwerpend onderzoek, onder meer naar de functie en vormgeving van schoolgebouwen, wordt belangrijk. Het actieprogramma krijgt brede politieke steun. Zeven ministers ondertekenen de nota. Naast OCW, VROM, LNV en VenW: EZ, Defensie en Buitenlandse Zaken.

2005-2008

NOTA 5.

EEN CULTUUR VAN ONTWERPEN - VISIE ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP

2009-2012

HET ONTWERP VOOROP

2009-2012 Een cultuur van ontwerpen - Visie architectuur en ruimtelijk beleid

Het ontwerp voorop

Geen actieprogramma, maar een visie: "Elke ruimtelijke ingreep is een culturele daad." Hoofddoel van het beleid is de positie en het aanzien van het ontwerp te verbeteren. Een cultuur van ontwerpen luidt de noodklok over de zwakke positie van ontwerp bij gemeenten en andere opdrachtgevers. Geconstateerd wordt dat op de stedenbouwkundige diensten zwaar is bezuinigd, waardoor expertise is verdwenen. Daarnaast wordt volgens de visie het vak minder gewaardeerd. Dit staat tegenover de steeds complexere opgaven, waar stedenbouwkundigen en landschaps-architecten bij uitstek een rol in kunnen spelen als verbindende factor. Het versterken van de stedenbouw wordt een belangrijk doel. Daarnaast worden herbestemming en herontwikkeling een speerpunt. Scholenbouw blijft een onderwerp in het beleid. Het versterken van het vakmanschap van de architect staat centraal bij de wijziging van de Wet op de architectentitel. De visie wordt ondertekend door vijf ministers: OCW, VROM, LNV, VenW en Wonen, Wijken en Integratie.

HET ONTWERP VOOROP

EEN CULTUUR VAN ONTWERPEN

VISIE ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP

Geen actieprogramma, maar een visie: "Elke ruimtelijke ingreep is een culturele daad." Hoofddoel van het beleid is de positie en het aanzien van het ontwerp te verbeteren. *Een cultuur van ontwerpen* luidt de noodklok over de zwakke positie van ontwerp bij gemeenten en andere opdrachtgevers. Geconstateerd wordt dat op de stedenbouwkundige diensten zwaar is bezuinigd, waardoor expertise is verdwenen. Daarnaast wordt volgens de visie het vak minder gewaardeerd. Dit staat tegenover de steeds complexere opgaven, waar stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten bij uitstek een rol in kunnen spelen als verbindende factor. Het versterken van de stedenbouw wordt een belangrijk doel. Daarnaast worden herbestemming en herontwikkeling een speerpunt. Scholenbouw blijft een onderwerp in het beleid. Het versterken van het vakmanschap van de architect staat centraal bij de wijziging van de Wet op de architectentitel. De visie wordt ondertekend door vijf ministers: OCW, VROM, LNV, VenW en Wonen, Wijken en Integratie.

2009-2012

NOTA 6.

ACTIEAGENDA ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP - WERKEN AAN ONTWERPKRACHT

2013-2016

RUIMTELIJK ONTWERPEN

2013-2016 Actieagenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp - Werken aan ontwerp- kracht

Ruimtelijk ontwerpen

De nadruk van het beleid ligt op het vroegtijdig inschakelen, vanaf het formuleren van de opgave, van ontwerpers in eigen projecten ('Het Rijk aan zet') en op het breder agenderen van de kracht van ontwerpers bij urgente lokale en regionale ontwerpogaven ('Het Rijk versterkt'). Het streven naar excellente projecten krijgt onder meer vorm in de ontwerpdialoog 'Making Projects'. Drie innovatieve ontwerpogaven worden onderscheiden: zorg en scholenbouw, stad en regio (o.a. koppeling infrastructuur en ruimtelijke ontwikkeling, wateropgave en groei/krimp) en stedelijke transformaties (o.a. verdichting en herbestemming). Het begrip creatieve industrie werkt door in het opgaan van Nederlands Architectuurinstituut (NAi) in Het Nieuwe

Instituut en in het opgaan van het Stimuleringsfonds voor Architectuur in het Stimuleringsfonds voor Creatieve Industrie: een compacte basisinfrastructuur die de ontwerpdisciplines architectuur, vormgeving en e-cultuur ondersteunen en stimuleren. De ontwerpopleidingen en de leerstoel 'Ontwerp en Politiek' moeten de verbinding van onderwijs, onderzoek en overheid versterken. Beroepservaring wordt als inschrijvingseis voor het Architectenregister geïntroduceerd. De vorm van een actieagenda is terug. De agenda wordt ondertekend door de minister van Infrastructuur en Milieu (IenM) en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

RUIMTELIJK ONTWERPEN

ACTIEAGENDA ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP - WERKEN AAN ONTWERPKRACHT

De nadruk van het beleid ligt op het vroegtijdig inschakelen, vanaf het formuleren van de opgave, van ontwerpers in eigen projecten ('Het Rijk aan zet') en op het breder agenderen van de kracht van ontwerpers bij urgente lokale en regionale ontwerpogaven ('Het Rijk versterkt'). Het streven naar excellente projecten krijgt onder meer vorm in de ontwerpdialogoog 'Making Projects'. Drie innovatieve ontwerpogaven worden onderscheiden: zorg en scholenbouw, stad en regio (o.a. koppeling infrastructuur en ruimtelijke ontwikkeling, wateropgave en groei/krimp) en stedelijke transformaties (o.a. verdichting en herbestemming). Het begrip creatieve industrie werkt door in het opgaan van Nederlands

Architectuurinstituut (NAi) in Het Nieuwe Instituut en in het opgaan van het Stimuleringsfonds voor Architectuur in het Stimuleringsfonds voor Creatieve Industrie: een compacte basisinfrastructuur die de ontwerpdisciplines architectuur, vormgeving en e-cultuur ondersteunen en stimuleren. De ontwerpopleidingen en de leerstoel 'Ontwerp en Politiek' moeten de verbinding van onderwijs, onderzoek en overheid versterken. Beroepservaring wordt als inschrijvingeis voor het Architectenregister geïntroduceerd. De vorm van een actieagenda is terug. De agenda wordt ondertekend door de minister van Infrastructuur en Milieu (IenM) en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

ACTIEAGENDA ARCHITECTUUR EN RUIMTELIJK ONTWERP
2013 — 2016

Werken aan ontwerpkracht

2013-2016

NOTA 7.

ACTIEAGENDA RUIMTELIJK ONTWERP - SAMEN WERKEN AAN ONTWERPKRACHT

2017-2020
ONTWERPKRACHT

2017-2020 Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp - Samen werken aan ontwerpkracht Ontwerpkracht

Volgens de actieagenda staat Nederland aan het begin van een nieuw hoofdstuk in de ruimtelijke ontwerptraditie, dichterbij de samenleving met een grotere rol voor burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Ontwerpers kunnen laten zien wat er nog niet is en daarvan de fysieke consequenties doordenken: een samenleving met zelf-rijdende auto's, smart grids of onderwijs zonder scholen.

De kracht van het ontwerp komt vooral tot zijn recht in samenspel met goed opdrachtgeverschap; de opdrachtgever moet ruimte geven aan verkenningen, participatie en nieuwe invalshoeken.

De agenda wil de ontwerpkracht versterken.

Nieuwe initiatieven hierin zijn: het O-team, dat gemeenten, waterschappen en provincies ondersteunt bij het borgen van de ruimtelijke kwaliteit en de programma's 'Ontwerp en Praktijk' (bedoeld voor ontwerpers in opleiding om praktijkervaring op te doen) en 'Opdrachtgeverschap en Ontwerp', gericht op het versterken van publiek opdrachtgeverschap. Atelier Making Projects (de inzet van ontwerpend onderzoek bij IenM) wordt voortgezet onder de naam Atelier X. De actieagenda wordt ondertekend door de ministers van OCW en IenM. Tegelijk met de actieagenda is een website gelanceerd om ervaringen te delen: www.samenwerkenaanontwerpkracht.nl.

ONTWERPKRACHT

ACTIEAGENDA RUIMTELIJK ONTWERP -

SAMEN WERKEN AAN ONTWERPKRACHT

Volgens de actieagenda staat Nederland aan het begin van een nieuw hoofdstuk in de ruimtelijke ontwerptraditie, dicht bij de samenleving met een grotere rol voor burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Ontwerpers kunnen laten zien wat er nog niet is en daarvan de fysieke consequenties doordenken: een samenleving met zelf-rijdende auto's, smart grids of onderwijs zonder scholen. De kracht van het ontwerp komt vooral tot zijn recht in samenspel met goed opdrachtgeverschap; de opdrachtgever moet ruimte geven aan verkenningen, participatie en nieuwe invalshoeken. De agenda wil de ontwerpkracht versterken. Nieuwe initiatieven hierin zijn: het O-team, dat gemeenten, waterschappen en provincies ondersteunt bij het borgen van de ruimtelijke kwaliteit en de programma's Ontwerp en Praktijk (bedoeld voor ontwerpers in opleiding om praktijkervaring op te doen) en Opdrachtgeverschap en Ontwerp, gericht op het versterken van publiek opdrachtgeverschap. Atelier Making Projects (de inzet van ontwerpend onderzoek bij lenM) wordt voortgezet onder de naam Atelier X. Tegelijk met de actieagenda is een website gelanceerd om ervaringen te delen. De actieagenda wordt ondertekend door de ministers van OCW en lenM.

Samen
Werken

aan Ontwerp 2017-2020

Ontwerpkra

'Good design can help tackle climate change. It reduces the impacts of disaster. It can help make our cities safer, cleaner and more equal and integrative. It promotes equal access to services, jobs and opportunities, and fosters contentment.'

Secretaris-generaal van de Verenigde Naties
31 oktober 2015

Mondiale en
hebben een
inrichting va
transitievraa
klimaat, mo
energie, ma
Ruimtelijk o

2017-2020

.....

.....

